

IZVAJANJA UKREPOV ZA ZATIRANJE ŠKODLJIVIH RASTLIN IZ RODU *Ambrosia* V LETU 2010

Joži JERMAN CVELBAR¹, Anita BENKO BELOGLAVEC², Milan LUKMAN³, Mojca LEŠNIK⁴, Irena Miklič LAUTAR⁵

^{1,2,3,4,5} Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano, Inšpektorat RS za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano, Fitosanitarna inšpekcija

IZVLEČEK

V prispevku so predstavljene metode in rezultati nadzora implementacije nove zakonodaje o nadzoru škodljivih rastlin iz rodu *Ambrosia*. V maju 2010 je bil spremenjen Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin, ki je uvedel možnost za ukrepanje zaradi škodljivih rastlin, kot so pelinolistna ambrozija (*Ambrosia artemisiifolia*) in druge neofitne vrste iz rodu *Ambrosia*. Posebni ukrepi so bili določeni z odredbo ministra o ukrepih za zatiranje škodljivih rastlin iz rodu *Ambrosia*, ki je začela veljati v začetku avgusta 2010. Fitosanitarna inšpekcija je obravnavala 125 prijav o sumu ali ugotovljeni zastopanosti ambrozije oziroma o neizvajanju ukrepov, ki so predpisani z odredbo. Največ prijav je bilo v Prekmurju, na Štajerskem in na Dolenjskem. Ambrozija je bila potrjena na 151 lokacijah, na 72 prijavljenih lokacijah pa se je izkazalo, da ne gre za ambrozijo.

Ključne besede: rod *Ambrosia*, ukrepi, fitosanitarna inšpekcija

ABSTRACT

IMPLEMENTATION OF MEASURES TO SUPPRESS THE HARMFUL PLANTS OF GENUS *Ambrosia* IN 2010

The paper presents the methods and results of supervision on the implementation of new legislation on harmful plants of genus *Ambrosia*. In May 2010 the Plant Health Act was amended, providing the basis for measures on harmful plants as for *Ambrosia artemisiifolia* L. and other neophyte plants of genus *Ambrosia*. Specific measures were taken in line with the Decree on the measures for suppression of the harmful plants of genus in force from early August 2010. The Phytosanitary Inspection dealt with the 125 reports of suspicion or findings of *Ambrosia* and with the reports of failures to carry out measures, which are regulated in the Decree. Most reports were from Prekmurje, Štajerska and Dolenjska regions. *Ambrosia* was confirmed on 151 locations; on the other hand on 72 locations phytosanitary inspectors did not confirm that plants belonged to the genus *Ambrosia*.

Key words: genus *Ambrosia*, measures, Phytosanitary Inspection

1 UVOD

V Sloveniji invazivne vrste rastlin predstavljajo nov izziv, saj se z njimi do lanskega leta skoraj nismo sistematično ukvarjali. Pelinolistna ambrozija (*Ambrosia artemisiifolia* L.) je

¹ univ. dipl. inž. agr., Parmova 33, SI-1000 Ljubljana

² univ. dipl. inž. agr., prav tam

³ univ. dipl. inž. agr., Ormoška cesta 3/II, SI-9240 Ljutomer

⁴ mag. agr. znan., Vodovodna 34, SI-2000 Maribor

⁵ mag. agr. znan., Vilharjeva 33, SI-1000 Ljubljana

avtohtona vrsta iz Severne Amerike. Pomembna je kot alergena rastlina. Zaradi pričakovanih klimatskih sprememb pričakujemo nadaljnje geografsko širjenje in večje zdravstvene probleme. V kmetijstvu povzroča izgube pridelka pri številnih kulturah. Enotnega predpisa na območju Evropske unije, ki bi reguliral nadzor in ukrepanje še ni. Ukrepe so uvedle nekatere sosednje države kot so Hrvaška, Srbija, Bosna in Hercegovina, Madžarska in Bolgarija. Švica je leta 2006, ob začetku invazije, z zakonskim predpisom razglasila obveznost nadzora nad pojavljanjem ambrozije, s čimer je svetovalna služba dobila možnost za uveljavitev trajnega in učinkovitega nadzora na področju kmetijstva.

Na Madžarskem je pelinolistna ambrozija zelo razširjena. Šest madžarskih ministrstev je skupno pripravilo uradno podlago za ukrepanje, sodelujejo tudi z nevladnimi organizacijami. Zatiranje je obvezno pri vseh imetnikih zemljišč pred cvetenjem rastlin. Za lastnike, ki ne upoštevajo navodil je predpisana kazen od 75 do 18.943 EUR. Akcija boja proti ambroziji se je na Madžarskem začela že pred nekaj leti. Organizirali so tekmovanje za otroke, kjer je tisti, ki je nabral največ ambrozije, dobil posebno nagrado. Natisnili in razdelili so na tisoče zgibank in slik s to rastlino.

Na Hrvaškem so uvedli projekt zatiranja ambrozije v kar nekaj mestih (Zagreb, Osijek in Varaždin), kjer so z letaki in drugimi aktivnostmi opozarjali ljudi na problem ambrozije. Še dlje so šli v mestu Zagreb, kjer morajo tako javne kot fizične osebe poskrbeti za uničevanje ambrozije. Kazni za neupoštevanje uredbe nihajo med 27,3 do 136 EUR. V Kanadi naprimer obstaja zakonska obveza za uničevanje ambrozije na vrtovih. Izvajanje zakona nadzirajo tudi poštarji, ki javljajo policiji, kdo ne izvaja uredbe. Kazni za neupoštevanje te uredbe lahko znašajo tudi več kot 700 eur.

Praksa držav je, da primarno delujejo na področju informiranja in svetovanja, v zadnji fazi pa na področju kaznovanja. Glede na obseg razširjenosti so tudi aktivnosti različne.

2 MATERIALI IN METODE

Sprememba Zakona o zdravstvenem varstvu rastlin - ZZVR-1C (Uradni list RS, št. 36/2010 z dne 4. 5. 2010), ki je v veljavi od 19. maja 2010 je uvedla možnosti za ukrepanje zaradi škodljivih rastlin. Dodan je nov 12. b člen (posebno nadzorovano območje škodljive rastline). Iz sedmega odstavka tega člena sledi, da so pelinolistna ambrozija (*Ambrosia artemisiifolia* L.) in druge neofitne vrste iz rodu *Ambrosia*, škodljive rastline, za katere je potrebno uvesti fitosanitarne ukrepe.

Fitosanitarna uprava RS (v nadaljevanju FURS) je v sodelovanju s fitosanitarno inšpekcijo (v nadaljevanju FSI) v juliju 2010 pripravila besedilo odredbe ministra, da bi omogočili neposredni nadzor že v letu 2010. Tako je bila izdana Odredba o ukrepih za zatiranje škodljivih rastlin iz rodu *Ambrosia* (Uradni list RS, 63/10), ki velja od 4.8.2010.

V sodelovanju FURS in FSI sta bili organizirani dve izobraževalni delavnici s strokovnim predavanjem in ogledom terena in sicer delavnica za fitosanitarne inšpektorje ter delavnica za večja cestna, gradbena in komunalna podjetja, mestne občine ter javne zavode s področja kmetijstva, katere namen je bila seznanitev teh deležnikov s predpisanimi ukrepi in možnimi načini za njihovo izvajanje v praksi.

FSI je v letu 2010 obravnavala prijave o sumu ali ugotovljeni zastopanosti ambrozije ter o neizvajanju ukrepov, ki so predpisani z Odredbo o ukrepih za zatiranje škodljivih rastlin iz rodu *Ambrosia* (Uradni list RS, 63/10). Na vse prijave smo se odzvali čim prej, saj je pomembno uničevanje rastlin ambrozije pred cvetenjem oziroma preden dozori seme. V vseh primerih, ko je bila pri pregledu potrjena nadzorovana škodljiva rastlina, je bila potrjena zastopanost vrste pelinolistna ambrozija (*A. artemisiifolia*).

Fitosanitarni inšpektor je na podlagi prijave opravil ogled lokacije in zapisniško ugotovil ali gre ali ne gre za ambrozijo. Vsi prijavljeni imetniki zemljišč v letu 2010 še niso bili seznanjeni s predpisanimi zahtevami o obveznem odstranjevanju rastlin ambrozije, zato je v postopku inšpektor imetnika seznanil s predpisanimi zahtevami (zloženka), ga naučil prepoznati

ambrozijo in izrekel opozorilo zaradi nepravilnosti (v skladu z drugim odstavkom 33. člena Zakona o inšpekcijskem nadzoru (ZIN)) ter določil rok za njihovo odpravo.

Če imetnik kljub opozorilu v predpisanem roku ni odstranil ambrozije, mu je predpisane fitosanitarne ukrepe inšpektor naložil z odločbo. Tak primer je bil le eden.

Če imetnik ne bi izvršil z odločbo odrejenih ukrepov, bi v skladu z ZIN storil prekršek, za katerega bi inšpektor izrekel predpisano sankcijo ali opozorilo. V skladu z ZIN se z globo 1.500 evrov za prekršek kaznuje pravno osebo, z globo 500 evrov pa odgovorno osebo pravne osebe in posameznika, ki samostojno opravlja dejavnost, ter z enako globo 500 evrov samostojnega podjetnika posameznika ali fizično osebo.

FSI je v okviru nadzora vzpostavila kontakte z Direkcijo RS za ceste (DRSC) in DARS ter pridobila odgovorne osebe na centralni in regionalnih ravneh za ustrezno reševanje prijav o pojavljanju ambrozije ob avtocestah in drugih cestah. Zaradi odprtih vprašanj, ki so se pojavljala tako na DRSC kot DARS smo pridobili strokovno mnenje glede pristopov za zatiranje pelinolistne ambrozije ob avtocestah in drugih cestah v letu 2010, po katerem naj se zadnja oziroma druga košnja opravi pred dozorevanjem semena pri čemer ni potrebno posebno odstranjevanje pokošene mase. Strategija glede morebitne uporabe fitofarmaceutskih sredstev (FFS) na cestah še ni bila izdelana.

3 REZULTATI IN RAZPRAVA

Ob nadzoru smo ugotavljali, da je seznanjenost prebivalcev s splošno problematiko ambrozije že precejšnja, zaznali smo odobravanje novih predpisov iz leta 2010, ki omogočajo nadzor, poleg tega pa tudi precejšnje zanimanje medijev, tako nacionalnih kot lokalnih. Prijavitelji navzočnosti ambrozije so bili različni, skupna značilnost je bila skrb za varovanje lastnega zdravja oziroma bližnjih (domovi za ostarele, vrtci, podjetja...). Prijavljena so bila raznolika rastišča: kmetijska obdelovalna zemljišča (z bučami, sojo, koruzo...), robovi transportnih poti, odlagališča odpadkov in (zapuščene) gradbene jame, površine v urbanih okoljih.

Tabela 1: Rezultati nadzora

Enota FSI	Po uradni dolžnosti			Prijava nepravilnosti				Opozorila ZIN	Odločbe
	Št. pregledanih lokacij	Št. pozitivnih	Št. negativnih	Št. prijav	Št. pregledanih lokacij	Št. pozitivnih	Št. negativnih		
MS				30	78	65	13	38	2
LJ	1		1	20	23	15	8	17	
MB				17	28	18	10	15	2
KR	8	8		5	10	2	8	8	
NM				34	50	23	27	14	
CE				9	12	11	1	11	
NG	3	3		8	8	6	2	9	
KP				2	2	0	2	0	
Skupaj	12	11	1	125	211	140	71	112	4

Od 4.8.2010, ko je začela veljati nova odredba, pa do konca rastne dobe je FSI prejela 125 prijav o sumu na pojav ambrozije in sicer največ v Prekmurju, na Štajerskem in Dolenjskem. FSI je tako pregledala 211 rastišč. 12 primerov je bilo obravnavanih po uradni dolžnosti, ko je bila ambrozija ugotovljena ob izvajanju ostalega rednega nadzora FSI. Ambrozija je bila

potrjena na 151 lokacijah, na 72 lokacijah pa je inšpektor ovrgel sum na ambrozijo, ker je po pregledu ugotovil, da gre za drugo podobno rastlino.

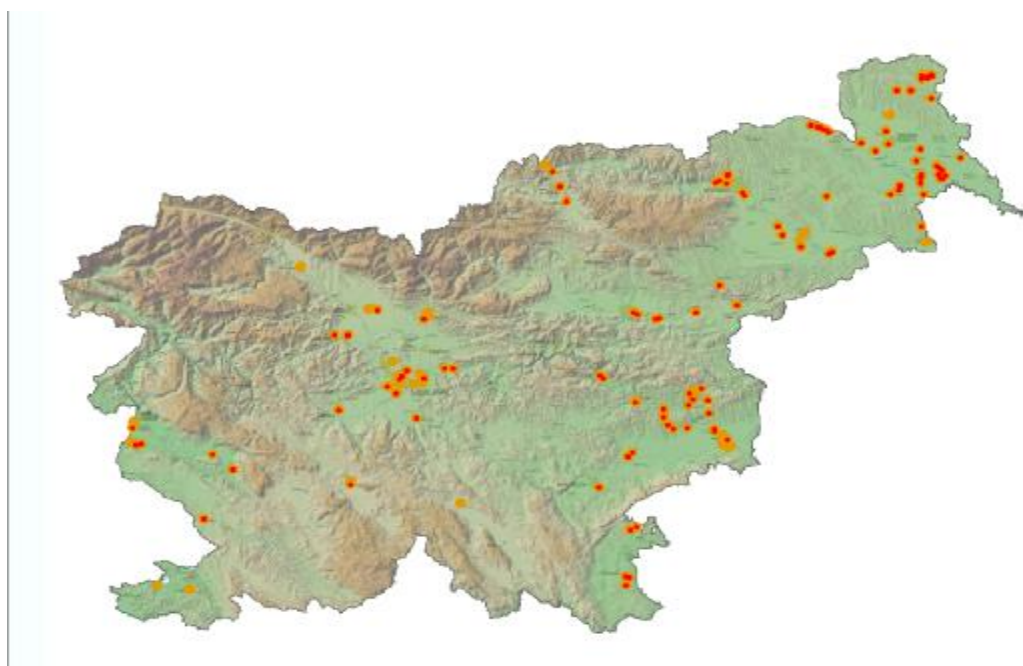
Izrečenih je bilo 112 opozoril v skladu z zakonom o inšpekcijskem nadzoru in izdane štiri odločbe za izvedbo ukrepa odstranitve ambrozije (od tega tri pred izdano odredbo ministra). Vsi imetniki, so po opozorilu oziroma odločbi fitosanitarnega inšpektorja, sami odstranili ambrozijo.

Tabela 2: Lokacije z ugotovljeno ambrozijo

Enota FSI	Javne zasajene površine (park, pokopališče)	Neobdelana kmetijska zemljišča	Njiva	Ob cesti	Ob železnici	Ostala rastišča	Travnik, pašnik	Vrt	Zemljišča v zaraščanju	Vsota
CE		2	2	5			1	1		11
KR	1			1		8				10
LJ	1		1	2	1	10				15
MB	1	2	6	2		3	1		3	18
MS			52	9		4				65
NG			7			1			1	9
NM			6	2		14	1			23
Skupaj	3	4	74	21	1	40	3	1	4	151

Največ prijav smo prejeli zaradi pojavljanja na njivah, v zapuščenih gradbenih jamah in ob avtocestah, regionalnih in lokalnih cestah. Kot problematične za nadzor so se izkazale gradbene jame in druge večlastniške površine, predvidene za gradnjo.

V letu 2010 je bila kot ukrep najpogosteje izvedena mehanska odstranitev (ruvanje, košnja in mulčenje..). Ob cestah sta bili v letu 2010 izvedljivi le dve košnji, tako kot običajno doslej, tudi odvoz materiala v okviru tehnologije upravljanja robov cestišč doslej ni bil predviden.

Slika 1: Pregledi FSI, ob katerih je bil potrjen pojav ambrozije v letu 2010

4 SKLEPI

Glede na ugotovitve bo potrebno čim prej izdelati strategijo za leto 2011 in naprej (uredba idr.), da se bodo imetniki in upravitelji zemljišč lahko ustrežneje pripravili na odstranjevanje ambrozije tako v finančnem kot tudi kadrovskem in tehnično-strokovnem smislu.

Na njivah je izvajanje ukrepov za zatiranje ambrozije v primeru pridelave buč, sončnic in soje glede izvajanja ukrepov problematično, saj še ni ustreznega izbora herbicidov, poleg tega pa bo potrebno nameniti pozornost tudi ustrezni oziroma pravočasni uporabi FFS in drugih agrotehničnih ukrepov.

Nekmetijska zemljišča so zelo raznolika, z različnimi omejitvami glede možnih ukrepov. Nujna je revizija tehnologije upravljanja cest in železnice, vključno s strategijo na področju uporabe FFS in zagotovitve finančnih sredstev. Za (zaraščene) gradbene jame bi bilo potrebno ustrezno urejenost posebej predpisati.

Na pripravo prihodnjih ukrepov bo vplivala tudi prepoved uporabe FFS na vodovarstvenih območjih in v ekološkem kmetijstvu ter dejstvo, da večina herbicidov nima registracije za uporabo na javnih in nekmetijskih zemljiščih. Pomembno vlogo bo imela tudi prepoved uporabe herbicidov ob vodotokih.

Poleg širitve s semenom kmetijskih rastlin, ptiči, vetrovi, premiki zemlje ter zrnjem in krmo je opazna še širitev s ptičjo hrano (ambrozija na vrtovih) zato bo potrebno preučiti tudi možne omejitve oziroma nadzor v okviru zadevne zakonodaje.

5 LITERATURA

Anonimno, Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin - ZZVR-1C. 2010. Uradni list RS, št. 36/2010 z dne 4. 5. 2010:12-16.

Anonimno, Odredba o ukrepih za zatiranje škodljivih rastlin iz rodu *Ambrosia*. 2010. Uradni list RS, št. 63/10 z dne 3. 8. 2010.

Anonimno, Navodila za zatiranje in preprečevanje širjenja pelinolistne ambrozije (*Ambrosia artemisiifolia*). 2010. RS MKGP FURS.

MKGP, FURS http://www.furs.si/svn/zvr/POSNadzori/Ambrosia/Ambrosia_Zlozenka.pdf